

Borna Fürst-Bjeliš,
Marin Cvitanović,
Hrvoje Petrić

ŠTO JE POVIJEST OKOLIŠA U HRVATSKOJ? (pogovor)

Povodom hrvatskog izdanja knjige *Što je povijest okoliša?* J. Donalda Hughesa donosimo prikaz razvoja područja povijesti okoliša u Hrvatskoj, njezine institucionalizacije, znanstvenog istraživanja, publikacija, te suvremenu bibliografiju radova, kao prinos poznavanju doprinosa hrvatskih znanstvenika ovome brzo rastućem području znanosti.

Korijeni i počeci razvoja

Ako povijest okoliša shvatimo na način kako ju je definirao J. Donald Hughes (str. 27) kao “istraživanje odnosa ljudi prema prirodnome okolišu u prošlosti”, tada njezine korijene u hrvatskoj znanosti možemo naći još ranih godina druge polovice XX. stoljeća u djelima geografa, dakle mnogo prije njezine formalne institucionalizacije. Tadašnja istraživanja povijesti okoliša možemo izravno vezati uz jaku školu kulturnih pejzaža koja se razvija u okviru geografije kao struke, pod utjecajem njemačke “pejzažne” škole. Primjeri su klasičnih studija geneze i razvoja kulturnih pejzaža 50-ih i 60-ih godina XX. stoljeća prije svega djela V. Rogića o razvoju velebitskih i krčkih pejzaža,¹ studije I. Crkvenčića o

¹ Rogić, V., 1956: Razlike pejzaža velebitskih padina, *Geografski glasnik* 18, 15-32; Rogić, V., 1958: Velebitska primorska padina, *Radovi Geografskog instituta Sveučilišta u Zagrebu* 2, 3-114; Rogić, V., 1961: Krk: osobine i postanak današnjeg pejzaža, *Geografski glasnik* 23, 67-101.

razvoju agrarnog pejzaža Ivančice,² M. Friganovića o poljima gornje Krke³ te P. Kurteka o gornjoj hrvatskoj Podravini⁴. Istraživanja povijesti okoliša dio su i brojnih tadašnjih i kasnijih historijsko-geografskih i regionalno-geografskih studija hrvatskog prostora. Teško je naime povući granicu između pojedinih znanstvenih subdisciplina i pristupa. Neke su od njih gotovo istovjetne, kao što je to upravo kod interesa i metoda historijske geografije i povijesti okoliša. Već od tada pojedini aspekti povijesti okoliša, kako je ovdje razumijemo, a posebno odnos čovjeka i prirodne sredine koji se materijalizira kroz različite tipove kulturnih pejzaža, te promjene okoliša pod utjecajem društveno-geografskih procesa, ulaze u strukturu studija geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu kroz kolegij *Historijska geografija*, koji je utemeljio V. Rogić.

Danas je povijest okoliša u Hrvatskoj doista vrlo dinamično interdisciplinarno znanstvenoistraživačko područje. Pri tome se kao nazivi područja jednako, kao sinonimi, koriste *povijest okoliša* i *ekohistorija*. Veći se broj znanstvenih disciplina bavi pojedinim pitanjima i aspektima povijesti okoliša, iako se prema broju istraživača i znanstvenoj produkciji može reći da najveći udjel u istraživanju nose interdisciplinarne i društveno-humanističke discipline, što, naravno, i ne čudi s obzirom na temeljna istraživačka pitanja povijesti okoliša. Među njima, discipline nositeljice istraživanja svakako su geografija i povijest; geografija s nešto duljom tradicijom, kako to općenito navodi i J. D. Hughes, te historijska znanost, čiji interes za povijest okoliša snažno jača krajem XX. stoljeća. Tada dolazi do preispitivanja unutar same discipline – je li “ekohistorija nova historiografska disciplina ili nova historijska znanost?” (Roksandić, 2002). Unutar historijske znanosti u Hrvatskoj povijest okoliša među prvima je počeo prakticirati povjesničar M. Bertoša u okviru svojega temeljnog istraživačkog interesa – društvene i gospodarske povijesti ranonovovjekovne Istre.⁵ Istaknimo i nekoliko izoliranih pokušaja istraživanja bliskih povijesti okoliša, uglavnom vezanih uz povijest svakodnevice (djelatnost Povijesnog društva “Otvim” i istoimenog časopisa), gospodarsku povijest (prvenstveno kroz časopis “Acta historico-oeconomica”) ili pak uz povijest medicine (radovi M. D. Grmeka). Usprkos tim vrijednim, ali pojedinačnim naporima, na početke institucionalnog organiziranja povijesti okoliša unutar hrvatske historiografije ipak je trebalo pričekati sam konac XX. stoljeća.

² Crkvenčić, I., 1958: Prigorje planinskog niza Ivančice, *Radovi Geografskog instituta Sveučilišta u Zagrebu* 1, 9-113.

³ Friganović, M., 1961: Polja gornje Krke, *Radovi Geografskog instituta Sveučilišta u Zagrebu* 3, 7-164.

⁴ Kurtek, P., 1966: *Gornja hrvatska Podravina*. Evolucija pejzaža i suvremeni funkcionalni odnosi u prostoru, Zagreb.

⁵ Pitanja kojima se posebno bavio odnose se na preobrazbu okoliša (uništavanje, rekonstrukcija; krčevine, šumski požari, stočarske paljevine, melioracije luka...).

Među ranim istraživanjima, prije formalne institucionalizacije, pored doprinosa povjesničara i geografa osobito se ističe prinos u okviru discipline krajobrazne arhitekture. To se prvenstveno odnosi na rad B. Šišića, krajobraznog arhitekta, koji je od 50-ih godina XX. stoljeća cijeli svoj radni vijek posvetio istraživanju povijesti i zaštiti dubrovačkog renesansnog vrta.⁶

Koraci k institucionalizaciji

Devedesetih godina XX. stoljeća pokrenuti su važni projekti za razvoj istraživanja povijesti okoliša. Pri tome je posebno značajno bilo ustrojavanje Međunarodnog istraživačkog projekta *Triplex Confinium* koji su utemeljili D. Roksandić i K. Kaser 1996. godine. Projekt je svoje usmjerenje temeljio na istraživanjima višegraničja Osmanskog Carstva, Mletačke Republike i Habsburške Monarhije u ranome novom vijeku, a dio istraživačkih ciljeva bio je vezan i uz povijest okoliša. U organizaciji toga projekta održana je prva međunarodna konferencija o ekohistoriji⁷ u Hrvatskoj, ali i u cijeloj jugoistočnoj Europi. Isti je Projekt 2003. godine u suradnji s Povijesnim društvom Koprivnica organizirao drugi međunarodni znanstveni skup posvećen povijesti okoliša Podravnog višegraničja. Djelatnost Projekta vezana za povijest okoliša proširila se i na nastavničke povijesti u školama, pa je tako 2004. u suradnji sa Zavodom za školstvo Republike Hrvatske održan seminar za nastavnike povijesti *Ekohistorija i zavičajna povijest*. Tih je godina u suradnji Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske i izdavačke kuće "Barbat" realiziran i pionirski izdavački pothvat. Objavljeno je hrvatsko izdanje *Povijesti europskog okoliša* švicarskih frankofonih povjesničara okoliša Delorta i Waltera (2002).

Visokoškolska nastava

Aktivnosti na prijelazu stoljeća te stvaranje korpusa i mreže istraživača doveli su i do institucionalizacije povijesti okoliša početkom XXI. stoljeća. Na Sveučilištu u Zagrebu prvi je put u Hrvatskoj pokrenuta nastava povijesti okoliša. Na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu utemeljen je kolegij *Povijest okoliša* (B. Fürst-Bjeliš) na diplomskom studiju geografije i na interdisciplinarnom studiju znanosti o okolišu te kolegij *GIS analiza kulturnih pejzaža* (B. Fürst-Bjeliš) na diplomskom studiju geografije, koji je posebno usmjeren na metode i tehnike analize promjena okoliša na temelju različitih izvora (katastarskih, kartografskih i statističkih) pomoću GIS-tehnologije. Na Filozofskom fakultetu pokrenu-

⁶ Za doprinos u rješavanju brojnih problema zaštite povijesnih vrtova, pojedinačnih stabala, kulturnih i prirodnih pejzaža 2010. godine primio je "Nagradu Dubrovačko-neretvanske županije za životno djelo".

⁷ "Eco-history of the Triplex Confinium (c. 1500-1800)", Zadar, 2000. Veći dio radova s konferencije objavljen je u zborniku radova 2003. godine.

ta je nastava iz predmeta *Ekohistorija* (D. Roksandić i H. Petrić) na diplomskom studiju povijesti, a u nastavi se posebno obrađuju i neki specifični aspekti povijesti okoliša, npr. povijest života u kršu (B. Olujić). Također, na doktorskom studiju ranoga novog vijeka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu uveden je kolegij *Kartografski izvori hrvatskih zemalja: ekohistorijski pristup* (D. Mlinarić).

Aspekti povijesti okoliša predaju se također i u okviru kolegija *Historijska geografija* na preddiplomskom studiju geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (S. Šterc, I. Zupanc) te na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru (J. Faričić). Osim toga sadržaji vezani uz povijest okoliša postoje i na interdisciplinarnom studiju uređenja krajobraza pri Agromskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Iz višegodišnje nastavne i istraživačke djelatnosti na Sveučilištima u Zagrebu i Zadru postupno su nastajali diplomski i magistarski radovi, doktorske disertacije te brojne studije i znanstveni radovi.

Stručno društvo, periodika i izdavaštvo

Godine 2005. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu osnovano je Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju (predsjednik H. Petrić). Društvo je iste godine pokrenulo znanstveni časopis *Ekonomika i ekohistorija*.⁸ Prvi broj časopisa nije bio tematski, ali je većina tema vezana uz povijest okoliša, drugi je svezak posvećen bolestima, gospodarstvu i okolišu, treći ljudima i rijekama, četvrti povijesti šumskih okoliša, peti ljudima i lovu u ekohistorijskoj perspektivi, a šesti historiji planinskih i gorskih okoliša. Osim izdavanja časopisa Društvo je organiziralo nekoliko konferencija vezanih uz povijest okoliša.

Osim časopisa *Ekonomika i ekohistorija*, koji je primarno usmjeren na povijest okoliša, i neki drugi časopisi redovito objavljuju članke iz povijesti okoliša. Pri tome posebice valja istaknuti multidisciplinarni znanstveni časopis *Podravina* (izdavač: "Meridijani") te geografske znanstvene časopise *Hrvatski geografski glasnik* (izdavač: "Hrvatsko geografsko društvo Zagreb") i *Geoadria* (izdavač: "Hrvatsko geografsko društvo Zadar").

Nakon što je objavljeno hrvatsko izdanje *Povijesti europskog okoliša* Delorta i Waltera (2002; ur. D. Roksandić), uslijedile su nove inicijative. Godine 2003. objavljen je u izdanju "Prosvjete" prijevod knjige Andréa Blanca *Zapadna Hrvatska. Studija iz humane geografije*.⁹ Potom, 2007. i 2008. godine "Algoritam" je

⁸ U suradnji s izdavačkom kućom *Meridijani*, međunarodnim istraživačkim projektom *Triplex Confinium* te Sekcijom za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti. Prva četiri broja časopisa uredili su M. Kolar Dimitrijević i H. Petrić, a od petog broja časopis uređuju D. Roksandić i H. Petrić.

⁹ Izvornik na francuskom jeziku je objavljena doktorska disertacija (1957), nastala na temelju višegodišnjeg istraživanja i rada A. Blanca na Sveučilištu u Zagrebu (Geografski odsjek).

objavio hrvatska izdanja dviju vrlo popularnih knjiga J. Diamonda: *Sva naša oružja* i *Slom*. Godine 2010. objavljena je u izdanju "Disputa" *Globalna povijest okoliša* I. G. Simmonsa (ur. B. Fürst-Bjeliš), prva knjiga o povijesti okoliša koja je obuhvatila cijeli svijet u dugom, kontinuiranom razdoblju od 12 000 godina, sustavno, kroz sve faze razvoja ljudskog društva i njegova odnosa prema prirodnome svijetu. Iste godine u izdanju "Prosvjete" izlazi *Vatra – sažeta povijest* S. J. Pynea (ur. B. Fulanović i D. Roksandić). A sada je upravo pred nama hrvatsko izdanje temeljnog štiva o povijesti okoliša J. Donalda Hughesa, jednog od najznačajnijih svjetskih povjesničara okoliša i jednog od glavnih utemeljitelja discipline, osnivača američkog i europskog udruženja za povijest okoliša¹⁰ i autora brojnih djela o povijesti okoliša. Projekti objavljivanja hrvatskih izdanja ključnih naslova o povijesti okoliša, posebice *Globalne povijesti okoliša* I. G. Simmonsa i *Što je povijest okoliša* J. D. Hughesa, prvenstveno su imali za cilj osigurati temeljnu literaturu za visokoškolsku nastavu iz kolegija *Povijest okoliša*, *Ekohistorija* i *Historijska geografija*.

Znanstvena istraživanja

Na temelju podataka o ukupnoj znanstvenoj produkciji¹¹ apsolutno najveći dio radova (gotovo 90%) nastao je iz istraživanja povjesničara i geografa, a preostalih desetak posto dolazi iz različitih područja znanosti, društveno-humanističkog područja (politologija, filozofija), interdisciplinarnog područja (karstologija), prirodoslovnog (hidrobiologija) te biotehničkog područja (krajobrazna arhitektura). Institucije u okviru kojih se provode istraživanja najvećim su dijelom Sveučilišta u Zagrebu i Zadru, Veleučilište u Karlovcu te instituti¹².

Tematika istraživanja vrlo je raznorodna, a raspon tema vrlo širok. Velika većina radova povjesničara vezana je uz materijalnu povijest, odnosno usmjerena je na istraživanje promjene biološkog i fizičkog okoliša, vrlo često pristupom bliskim gospodarskoj povijesti. Poviješću odnosa ljudi i krša bave se uglavnom B. Olujić i I. Lučić, planinama D. Roksandić, M. Šarić, S. Bertoša, M. Knezović i drugi. Velik broj povjesničara bavi se rijekama i vodama (M. Kolar, Z. Živaković Kerže, D. Roksandić, S. Bertoša, D. Mlinarić, M. Knezović, H. Petrić itd.), a njima valja pribrojiti i geografe M. Altić i D. Feletara). Bolesti su (u mnogim segmentima bliskim povijesti okoliša) specijalnost D. Mlinarić, T. Buklijaš i G. Ravančića, dok su se npr. M. Kolar i M. Tomorad u svojim istraživanjima usmjerili na životinje i lov u kontekstu povijesti okoliša. Klimatskim promjenama bavili su se K. Kužić, M. Bertoša i H. Petrić, okolišnim aspektima gladi M. Kolar, M. Bertoša, D. Mlinarić, V. Košak i još neki historičari, a oko-

¹⁰ ASEH, ESEH.

¹¹ Temeljem provedenog istraživanja objavljenih radova i anketnog ispitivanja autora.

¹² Instituti za povijest i Institut za migracije i narodnosti.

lišnim aspektima požara M. Bertoša i H. Petrić. Šume su izazvale velik interes povjesničara, no glavni aspekt istraživanja bio je vezan uz gospodarsku povijest. Ekohistorijski elementi u istraživanju šuma mogu se vidjeti u radovima N. Štefanec, M. Kolar, M. Knezovića, M. i S. Bertoše te još nekih povjesničara, dok su se poviješću tla, uz ostale, zanimali D. Mlinarić i H. Petrić.

Kulturalna/intelektualna povijest okoliša usredotočena je primarno na percepciju okoliša. Tome je posvećen dobar dio radova zbornika "Triplex Confinium (1500-1800): ekohistorija", a u historiografiji je poseban afinitet prema tim temama pokazala Z. Blažević. Nekim aspektima političke povijesti okoliša fokusirane na vladine regulacije, pravo i službene političke mjere vezane uz okoliš te njihovim učincima "na terenu" bavili su se D. Mlinarić, D. Roksandić, N. Močanin, M. Bertoša i drugi.

Izvan ovih "okvira" istraživani su još neki aspekti povijesti okoliša. Pri tome valja istaknuti rad prerano preminulog historičara T. Markusa, jedinoga koji se u hrvatskoj historiografiji bavio globalnim ekohistorijskim temama, i to posebno povijesnim aspektima dubinske ekologije, o čemu je objavio dvije knjige i veći broj radova. O temama vezanim uz nastavu povijesti i ekohistoriju pisali su B. Olujčić i H. Petrić, a o metodologiji povijesti okoliša D. Roksandić, T. Markus i H. Petrić. Velika većina spomenutih radova nastala je tek u posljednjem desetljeću, pa se povijest okoliša može smatrati jednim od najbrže rastućih polja istraživanja u historiografiji.

U okviru geografije, kao temeljne discipline, istraživanja povijesti okoliša možemo podijeliti na istraživanja primarno fizičko-geografske prirode te na historijsko-geografske i regionalno-geografske radove. Velik dio istraživanja u prostornome smislu odnosi se na područje hrvatskoga krša i otoka. U okviru znanstvenoistraživačkog projekta *Geomorfološka i geoekološka istraživanja krša RH* (voditeljica S. Faivre) provode se istraživanja kolebanja morske razine u posljednjih 2000 godina, promjena obalnog područja (prirodnih i antropogenih), morfoloških tragova glacijacije, paleoklimatskih obilježja (S. Faivre i suradnici) te istraživanje povijesnog razvoja korištenja krajolika s ciljem njegova očuvanja (N. Buzjak). Geoekološkim i geomorfološkim obilježjima i tipologijom krškog pejzaža bavi se S. Lozić i suradnici. U okviru znanstvenoistraživačkog projekta *Promjene okoliša i kulturni pejzaž kao razvojni resurs* (voditeljica B. Fürst-Bjeliš) provode se istraživanja promjena okoliša u dalmatinskom kršu, procesa deforestacije i reforestacije (B. Fürst-Bjeliš, M. Cvitanović, A. Durbešić, S. Lozić), promjena okoliša u graničnim područjima te utjecaja rata i migracija na promjene u okolišu (B. Fürst-Bjeliš). Osim toga značajan dio radova odnosi se na metodologiju istraživanja i korištenja starih katastarskih i kartografskih izvora (B. Fürst-Bjeliš). O pojedinim aspektima povijesti okoliša u okviru historijsko-geografske analize starih karata hrvatskih otoka piše također J. Faričić. Povijesnookolišnim temama hrvatskih otoka u kontekstu preobrazbe krajolika, regionalno-geografske i prostorno-planerske problematike

bave se D. Magaš i A. Čuka. O degradaciji šuma kao posljedici klimatskih promjena te o požarima piše Ž. Šiljković. Za razliku od primarne preokupacije krškim, otočnim i litoralnim područjem, historijsko-geografskim temama, te u okviru toga i povijesnookolišnim problemima Podravine, Međimurja i sjeverozapadne Hrvatske piše D. Feletar, jedan od pokretača i član uredništva časopisa *Ekonomika i ekohistorija*.

Najveći dio istraživanja povijesti okoliša obuhvaćen je navedenim temama. Preostalih desetak posto znanstvene produkcije obuhvaća specifična prirodoslovna istraživanja, i to prvenstveno biocenološko-ekološka istraživanja, trofičke odnose te saprobiološke značajke slatkovodnih algi koje mogu ukazati na promjene okoliša (A. Plenković-Moraj¹³ i suradnici).

Sasvim specifičan pristup nalazimo kod T. Krznara, koji se bavi propitivanjem odnosa čovjeka i prirode te problematikom socijalne konstrukcije koncepta okoliša, što uključuje povijesnu, socijalno-ekološku, znanstvenoteorijsku, filozofijsku i bioetičku dimenziju. U ovom kontekstu bioetika se javlja kao novi horizont mogućih odnosa koji ne bi počivali na konceptima ovladavanja čovjeka nad prirodom, nego na konceptima odgovornosti čovjeka za život općenito, odnosno na novom senzibilitetu prema životu koji se gradi upravo u obuhvatnom istraživanju okoliša.

Ovdje svakako treba navesti i istraživanja krajobraznih arhitekata, koja, osim već navedenih istraživanja povijesti dubrovačkog renesansnog vrta, uglavnom obuhvaćaju i istraživanja elemenata tradicionalnih pejzaža u kršu.

Znanstvena bibliografija

Bibliografija radova iz povijesti okoliša sastavljena je na temelju provedenog istraživanja relevantne periodike i podataka samih autora prema upitnicima, pripremljenim za potrebe izrade ove bibliografije. Razdoblje od 1990. godine odabrano je iz razloga što je najveći broj radova nastao upravo nakon 1990. godine. Raniji radovi relevantni za povijest okoliša navedeni su unutar teksta. Radi se o izboru bibliografije; s obzirom na mogućnosti i ograničenja metodologije istraživanja i izrade bibliografije moguće je da su neki radovi i/ili autori izostavljeni. Također, veći broj radova prema glavnom objektu istraživanja jest povijesnookolišni, dok je kod određenog broja radova ekohistorijski sadržaj tek manji ili veći integralni dio rada šire problematike. Najčešće se to odnosi na regionalne analize. No zbog vrijednosti tih sadržaja i ti su radovi uključeni u bibliografiju. Bibliografija je koncipirana tematski. Neki bi radovi međutim prema "ključnim riječima" mogli participirati u dvije ili više tema. Pri tome su svrstani u onu tematsku cjelinu koja je procijenjena kao težišna.

¹³ Autorica je voditeljica i suradnica na dvadesetak međunarodnih znanstvenih projekata iz ove problematike.

Izbor iz hrvatske znanstvene bibliografije 1990-2011.

Bolesti i okoliš:

1. Grmek, M. D., 2000: *Život, bolesti i povijest. Teze i razmišljanja*, HAZU, Zagreb.
2. Mlinarić, D., 2007: Diseased as 'Other' in the 18th Century Northern Dalmatia, u: *Tolerance and Intolerance on the Triplex Confinium: Approaching the 'Other' on the Borderlands, Eastern Adriatic and beyond 1500-1800* (ur. Ivetić, E. i Rokсандić, D.), CLEUP, Padova, 301-314.
3. Mlinarić, D., 2007: Gladi i bolesti u demografiji od 15. do 19. stoljeća, u: *Dalmatinska zagora – nepoznata zemlja* (ur. Belamarić, J. i Grčić, M.), Ministarstvo kulture RH, Zagreb, 245-255.
4. Mlinarić, D., 2006: Les pratiques de guérison en Dalmatie du Nord a l'époque moderne (XVIe-XVIIIe siècles): médecine populaire versus médecine officielle, u: *Guérison du corps et de l'âme: approches pluridisciplinaires* (ur. Boulhold, P., Gaide, F. i Loubet, M.), Publications de l'Université de Provence, Marseilles, 311-329.
5. Mlinarić, D., 2006: Uloga države u prevenciji i sanaciji lošeg utjecaja bolesti na gospodarstvo sjeverne Dalmacije u 18. stoljeću, *Ekonomska i ekohistorija* 2 (1), 39-54.
6. Šiljković, Ž., 2002: Antropogeni izvori dioksina u geografskom okolišu, *Socijalna ekologija* 11 (4), 361-373.
7. Šiljković, Ž., 1999: Zdravstveni rizici uzrokovani emisijom PCDD/F i sličnim organoklorinim spojevima u geografskoj sredini, *Socijalna ekologija* 8 (4) 395-404.

Granice i pogranična područja:

1. Bertoša, S., Bradara, T. i Kuzmanović, N., 2010: Kunfini i zlamenja – oznake granica i međa u Istri od srednjeg vijeka do našega doba – Confines and Boundaries – Marks of Frontiers and Borders in Istria from the Middle Ages to the Present Period, *Histria Archaeologica* 40, 115-145.
2. Bertoša, S., 2005: Mletačko-austrijska granica u dolini rijeke Raše koncem 18. stoljeća, *Historijski zbornik* 68, 61-75.
3. Bertoša, M., 2005: Transhumancije i granice. Gospodarski život i granične napetosti na istarskome sjeveru (mikropovijesna epizoda iz 1571.-1572.), u: *Raukarov zbornik* (ur. Budak, N.), FF Press, Zagreb, 421-441.

4. Fürst-Bjeliš, B., 1998: *Triplex Confinium – An Eco-historic Draft*, u: *Micro-history of the Triplex Confinium, International Project Conference Papers* (ur. Rokсандić, D.), 21-22, ožujak 1997, Institute on Southeastern Europe, Central European University, Budapest, 147-155.
5. Fürst-Bjeliš, B., Zupanc, I., 2007: *New 18th century Venetian Border in Croatia and its Spatial and Demographic Implications*, *Hrvatski geografski glasnik* 69 (2), 41-52.
6. Petrić, H., 2005: *Neki aspekti odnosa ljudi i okoliša na granici habsburškog i osmanskog imperijalnog sustava u ranome novom vijeku: na primjeru koprivnickog područja u 16. i 17. stoljeću*, *Povijesni prilozi* 29, 101-126.
7. Petrić, H., 2004: *Environmental Micro-History of a Multiple Borderland: Podravina's Torčec in the Second Half of the 18th Century*, *Podravina* 3 (6), 63-70.
8. Petrić, H., 2003: *Odnos čovjeka i okoliša na višegraničju: Torčanska Podravina tijekom druge polovice XVIII. stoljeća*, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Rokсандić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 403-417.
9. Rokсандić, D., 2007: *Dalmatinska zagora u ranome novom vijeku: pitanja za raspravu*, u: *Dalmatinska zagora nepoznata zemlja* (ur. Kusin, V.), Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 185-196.
10. Rokсандić, D., 2003: *Triplex Confinium ili o granicama i regijama hrvatske povijesti, 1500-1800 (Triplex Confinium or on Borders and Regions of Croatian History, 1500-1800)*, Barbat, Zagreb.
11. Šarić, M., 2003: *Turska osvajanja i eko-sistemske tranzicije u Lici i Krbavi na prijelazu iz kasnog srednjeg vijeka u rani novi vijek (15.-16. st.)*, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Rokсандić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 243-250.

Katastar, kartografija i toponimija:

1. Bertoša, S., 2005: *Toponimi istriani nei libri parrocchiali della città di Pola (secoli XVII-XIX)*, *Atti del Centro di Ricerche Storiche di Rovigno* 35, 421-432.
2. Bjelanović, Ž., 2003: *Antroponimi Tromede motivirani prirodnom sredinom (u 17. i 18. stoljeću)*, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja*

- u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 265-277.
3. Faričić, J., 2010: Otoci Ist i Škarda na starim kartama – mali otoci u “velikoj” geografiji Jadrana i Sredozemlja, u: *Otoci Ist i Škarda* (ur. Faričić, J.), Sveučilište u Zadru, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Matica hrvatska – Ogranak Zadar i Hrvatsko geografsko društvo Zadar, Zadar, 347-394.
  4. Faričić, J., 2008: Geografska percepcija otoka Rave na starim kartama, u: *Otok Rava* (ur. Faričić, J.), Sveučilište u Zadru, Razred za prirodne znanosti HAZU, Matica hrvatska Zadar, Hrvatsko geografsko društvo Zadar, Zadar, 53-112.
  5. Faričić, J., 2007: Otok Ugljan na starim geografskim i pomorskim kartama, u: *Toponimija otoka Ugljana* (ur. Skračić, V.), Centar za onomastička istraživanja, Sveučilište u Zadru, Zadar, 133-157 i 281-313.
  6. Faričić, J., 2006: Otok Pašman na starim kartama, u: *Toponimija otoka Pašmana* (ur. Skračić, V.), Centar za onomastička istraživanja, Sveučilište u Zadru, Zadar, 87-112 i 255-296.
  7. Faričić, J., 2003: Otok Pag na starim kartografskim prikazima, *Geoadria* 8 (1), 47-126.
  8. Faričić, J. i Magaš, D., 2007: Geografska obilježja i njihova funkcionalna povezanost s toponimima otoka Ugljana, u: *Toponimija otoka Ugljana* (ur. Skračić, V.) Centar za onomastička istraživanja, Sveučilište u Zadru, Zadar, 5-45.
  9. Faričić, J. i Simičić, Z., 2005: Kornati na starim geografskim i pomorskim kartama, *Kartografija i geoniformacije* 4, 58-77.
  10. Fürst-Bjeliš, B. 2003: Reading the Venetian Cadastral Record: An Evidence for the Environment, Population and Cultural Landscape of the 18th Century Dalmatia, *Hrvatski geografski glasnik* 65 (1), 47-62.
  11. Fürst-Bjeliš, B., 2002: Grimani Cadastral Survey and the Mediterranean geographical Environment (Case Study in Dalmatia), u: *Proceedings/19th International Conference on the History of Cartography* (ur. Roca, A.), Madrid, 1-6. srpnja 2001, Ministerio de Defensa, Secretaria General Tecnica, CD-ROM.
  12. Fürst-Bjeliš, B., D'Alessio, G., Diklić, O., 2003: Mletački katastar 18. stoljeća i ekohistorijska evaluacija tromede, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 65-86.

13. Fürst-Bjeliš, B., Zupanc, I., 2007: Images of the Croatian Borderlands: selected examples of the Early Modern Cartography, *Hrvatski geografski glasnik* 69 (1), 5-21.
14. Holjevac, Ž., 2000: Odnos narativnih i kartografskih izvora prema ekohistoriji Triplex Confiniuma, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 32-33, 371-382.
15. Kljajić, S., 2010: Mletački katastar iz 1709. godine i suvremena onomastika kao izvori za ekohistorijsku i sociodemografsku sliku Islama, u: *Zapisi iz gornjih Ravnih kotara* (ur. Černelić, M. i Rajković Iveta, M.), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 63-72.
16. Mlinarić, D., 2003: Komparacija ranonovovijekovnih toponima iz Zoranićevih 'Planina' i s Paganova zemljovida 'Tuto el contado di Zara e Sebenicho', u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 29-50.
17. Mlinarić, D., 2002: Različite percepcije ranonovovjekovnog prostora hrvatskih zemalja u domaćih i stranih kartografa, u: *Etničnost i stabilnost Europe u 21. stoljeću* (ur. Mežnarić, S.), IMIN, HSD i Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 131-142.
18. Mlinarić, D., 2000: Novovjekovne kartografske interpretacije prostora Tromede na temelju izvora iz Zbirke Novak, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 32-33, 409-419.
19. Mlinarić, D., 1998: The Croatian Contribution to 17th Century Central European Cartography, *IMCoS Journal* 72, 29-32.
20. Novak, D., Mlinarić, D. i Lapaine, M., 2005: Usporedbena studija osman-skog kartografiranja hrvatske obale i otoka u 16. stoljeću, *Kartografija i geoinformacije* 4, 78-110.

Kulturni pejzaži i krajobrazna arhitektura:

1. Bertoša, S., 1996: Mozaici srednjovjekovnog shvaćanja pejzaža (od V. do XV. stoljeća), *Historijski zbornik* 49, 41-48.
2. Čuka, A. i Pejdo, A., 2009: Društveno geografska preobrazba ruralnog kraja Ravnih kotara u 2. polovini 20. stoljeća, u: *Zadar i okolica od Drugoga svjetskog rata do Domovinskog rata* (ur. Oršolić, T.), HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Zadru, Sveučilište u Zadru, Zagreb – Zadar, 444-463.
3. Fürst-Bjeliš, B., Lozić, S., Cvitanović, M., Durbešić, A., 2011: Promjene okoliša središnjeg dijela Dalmatinske zagore od 18. stoljeća, u: *Zbornik rado-*

va Znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem: *Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litoralizacije i globalizacije*, Zadar – Dugopolje, 19.-21. listopada 2010, u tisku.

4. Šiljković, Ž., Čuka, A., Pejdo, A., 2010: Agricultural landscape evolution: from cropland to mine fields – Zemunik Donji Municipality (Croatia) case study, *Društvena istraživanja*, u tisku.
5. Šišić, B., 2008: *Dubrovnik renaissance gardens: genesis and design characteristics*, HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Centar za povijesne vrtove i razvoj krajobraza, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Dubrovnik.
6. Šišić, B., 2003: *Vrtni prostori povijesnog predgrada Dubrovnika: od Pila do Boninova*, HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Dubrovnik.
7. Šišić, B., 1995: Zemljišni odnosi u prošlosti Dubrovnika s obzirom na uređenje i održavanje ladanjskih vrtova, *Dubrovački horizonti* 35, 68-74.
8. Šišić, B., 1991: *Dubrovački Renesansni vrt: Nastajanje i oblikovna obilježja*, HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Dubrovnik.

More, obale i promjene morske razine:

1. Faivre, S., 2006: Geomorphological and archaeological indicators of sea level change over the last 2 000 years on the Croatian shoreline between Poreč and Split, u: *Adria 2006 International Geological Congress on the Adriatic area, Field trip Guide* (ur. Menichetti, M. i Mencucci, D.), Istituto di Science della Terra, Università di Urbino, Urbino, 69-72.
2. Faivre, S., Bakran-Petricioli, T., Horvatinčić, N., 2010: Relative Sea-Level Change during the Late Holocene on the Island of Vis (Croatia) – Issa harbour archaeological site, *Geodinamica Acta* 23 (5-6), 209-223.
3. Faivre, S., Fouache, E., Ghilardi, M., Antonioli, F., Furlani, S., Kovačić, V., 2011: Relative sea level change in Istria (Croatia) during the last millenia, *Quaternary International* 232 (1-2), 132-143.
4. Faivre, S., Fouache, E., Kovačić, V., Gluščević, S., 2010: Some geomorphological and archaeological indicators of the Croatian shoreline evolution in the last two thousand years, *GeoActa Special Publication* 3, 125-133.
5. Faivre, S., Fouache, E., Prelogović, E., 2011: Relative sea level change along the Croatian shoreline in the last 2000 years in correlation with recent tectonic movements, u: *Natural history researches of the Rijeka region II* (ur. Arko-Pijevac, M. i Surina, B.), PMR Rijeka, Natural history library 15, u tisku.
6. Florido, E., Auriemma, R., Faivre, S., Radić Rossi, I., Antonioli, F., Furlani, S., Spada, G., 2011: Istrian and Dalmatian fishtanks as sea level markers, *Quaternary International* 232 (1-2), 105-113.

7. Fouache, E., Faivre, S., Dufaure, J.-J., Kovačić, V., Tassaux, F., 2000: New observations on the evolution of the Croatian shoreline between Poreč and Zadar over the past 2000 years, *Zeitschrift für Geomorphologie Suppl.-Bd.* 122, 33-46.
8. Fouache, E., Faivre, S., Dufaure, J.-J., Kovačić, V., Tassaux, F., Tronche, P., 2004: Morska razina u rimsko doba na području Istre, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* 37, 173-190.
9. Fouache, E., Faivre, S., Gluščević, S., Kovačić, V., Tassaux, F., Dufaure, J. J., 2005: Evolution of the Croatian shore line between Poreč and Split over the past 2000 years, *Archaeologia Maritima Mediterranea* 2, 116-134.
10. Magaš, D., 1992: Abrasion Shore Relief of the Island Vir Quarternary Sediments, u: *Proceedings of the International Symposium "Geomorphology and Sea"*, Mali Lošinj, Zagreb, 119-121.
11. Rajčić, S. T., Faivre, S., Buzjak, N., 2010: Preoblikovanje žala na području Medića i Mimica od kraja šezdesetih godina 20. stoljeća do danas, *Hrvatski geografski glasnik* 72 (2), 27-48.

Način života:

1. Jurišić, I., 2003: Jela i pića Karlovačkog generalata u 18. stoljeću, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 279-288.
2. Vince-Pallua, J., 2003: Ekohistorija morlačkog načina života druge polovice 18. stoljeća i prve polovice 19. stoljeća, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 289-302.

Otoci:

1. Faričić, J., 2007: Sastavnice kulturne baštine hrvatskoga otočnog prostora i mogućnosti njihovoga društveno-gospodarskog vrednovanja, u: *IV. hrvatski geografski kongres, Poreč, 10.-13. listopada 2007, zbornik radova*, Zagreb, 73-94.
2. Faričić, J., Graovac, V. i Čuka, A., 2010: Mali hrvatski otoci – radno-rezidencijalni prostor i/ili prostor odmora i rekreacije, *Geoadria* 15 (1), 145-185.
3. Faričić, J. i Magaš, D., 2004: Suvremeni socio-geografski problemi malih hrvatskih otoka – Primjer otoka Žirja, *Geoadria* 9 (2), 125-158.

4. Magaš, D., 1996: Croatian Islands – Main Geographical and Geopolitical Characteristics, *Geoadria* 1 (1), 5-16.
5. Magaš, D., 2010: Prirodno geografska osnova – potencijal razvoja otoka Ista i Škarde, u: *Otoci Ist i Škarda* (ur. Faričić, J.), Sveučilište u Zadru, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, MH, Ogranak u Zadru, Hrvatsko geografsko društvo – Zadar, Zadar, 63-92.
6. Magaš, D., 1997: Hrvatski otoci – glavne geografske i geopolitičke značajke, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 35, 349-359.
7. Magaš, D., 1996: Croatian Islands – Main Geographical and Geopolitical Characteristics, *Geoadria* 1 (1), 5-16.
8. Magaš, D. i Čuka, A., 2003: Socio-geographic Transformation of Ist Island, Croatia, *Geoadria* 8 (2), 67-87.
9. Magaš, D. i Faričić, J., 2006: Geografske osnove suvremenog razvoja otoka Ploče (Drvenika Malog), *Geoadria* 11 (1), 17-62.
10. Magaš, D. i Faričić, J., 2002: Problemi suvremene socio-geografske preobrazbe otoka Oliba, *Geoadria* 7 (2), 35-63.
11. Magaš, D. i Faričić, J., 1999: Prirodno-geografska obilježja otoka Rave u zadarskom arhipelagu, *Geoadria* 4 (1), 33-60.
12. Magaš, D., Faričić, J. i Lončarić, R., 2006: Geografske osnove društveno-gospodarske revitalizacije Unija. Geographical basis of socio-economic revitalization of Unije Island, Croatia, *Geoadria* 11 (2), 173-239.
13. Magaš, D., Faričić, J. i Lončarić, R., 2005: Osnovni geografski čimbenici suvremene preobrazbe Ilovika, *Geoadria* 10 (1), 21-52.
14. Magaš, D., Faričić, J. i Surić, M., 2003: Prirodno-geografske odrednice razvitka otoka Kaprija, Kakna i pripadajućih otočića, *Geoadria* 8 (2), 45-66.
15. Magaš, D., Faričić, J. i Surić, M., 2001: Elafitsko otočje – fizičko-geografska obilježja u funkciji društveno-gospodarskog razvitka, *Geoadria* 6 (1), 31-56.
16. Magaš, D., Faričić, J. i Surić, M., 1999: Prirodno-geografska obilježja otoka Premude u zadarskom arhipelagu, *Geoadria* 4, 61-88.

Percepcije prirode i promjene okoliša općenito te u umjetnosti i književnosti:

1. Blažević, Z., 2003: Miserrima facies Croatiae: percepcija prirodne okoline tromeđe u djelu Plorantis Croatiae Saecula duo Pavla Rittera Vitezovića, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 201-213.

2. Gulin Zrnić, V., 2003: Čovjek i priroda poliptih 18. stoljeća, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 179-199.
3. Holjevac, Ž., 2003: Ljudi, voda i prirodna sredina na *Triplex Confiniumu*: Vukasovićeve i Hacquetove ekohistorijske opsevacije u Lici i Krbavi u drugoj polovici 18. stoljeća, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 143-155.
4. Knezović, M., 2003: Morlak kao prirodni čovjek u djelima Alberta Fortisa, Ivana Lovrića i Balthasara Hacqueta, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 125-141.
5. Marjanić, S., 2003: Hijerarhizacija života u Kavanjinovu "Univerzalnom epu" *Povijest vandellska*: prilog kulturnoj botanici i kulturnoj zoologiji, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 159-177.
6. Mimica, I., 2003: Prirodna sredina u južnohrvatskim usmenim epskim pjesmama, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 251-263.
7. Pilić, Š., 2003: Socijalna eko-historija krajeva uz rijeku Krku (1500-1800) u suvremenim putopisima, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 305-335.
8. Roksandić, D. i Lazanin, S., 2003: J. W. Valvasor i J. Rabatta u Hrvatskoj vojnoj krajini 1689. i 1719. godine: Percepcije, stereotipi i mentaliteti na "tromedi" u komparativnoj perspektivi, u: *Triplex Confinium ili O granicama i regijama hrvatske povijesti : 1500. – 1800.* (ur. Roksandić, D.), Barbat, Zagreb, 173-204.

Planine:

1. Bertoša, S., 2010: Planina Učka i mozaici iz njezine novovjekovne prošlosti, *Ekonomska i ekohistorija* 6 (1), 95-106.
2. Bognar, A., Faivre, S., 2006: Geomorphological traces of the younger Pleistocene glaciation in the central part of the Velebit Mt., *Hrvatski geografski glasnik* 68 (2), 19-30.
3. Bognar, A., Faivre, S., Pavelić, J., 1997: Tragovi oledbe na Srednjem Velebitu, *Senjski zbornik* 25, 1-16.
4. Bognar, A., Faivre, S., Pavelić, J., 1991: Glacijacija Sjevernog Velebita, *Senjski zbornik* 18, 181-196.
5. Bognar, A., Faivre, S., Pavelić, J., 1991: Tragovi oledbe na Sjevernom Velebitu, *Geografski glasnik* 53, 27-39.
6. Faivre, S., 2006: Some geomorphological aspects of the Velebit Mountain range, u: *Adria 2006 International Geological Congress on the Adriatic area, Field trip Guide* (ur. Menichetti, M. i Mencucci, D.), Istituto di Science della Terra, Università di Urbino, Urbino, 48-50.
7. Fürst-Bjeliš, B., Lozić, S., 2006: Environmental impact and change on the Velebit mountain, Croatia: an outline of the periodization, u: *Views from the South; Environmental Stories from the Mediterranean World (19th – 20th centuries)* (ur. Armiero, M.), Napulj, 127-139.
8. Fürst-Bjeliš, B., Lozić, S., Perica, D., 2002: Man and the Environment in the Central Velebit Area – Baške Oštarije and Surroundings, u: *Geomorphology of the Dinaric Mountain Belt in Croatia (Some examples), Excursion Guide-book* (ur. Bognar, A. et al.), Carpatho-Balkan Workshop: Environmental change impacts in the Carpatho-Balkan region, dedicated to the International Mountain Year, Paklenica-Starigrad, 23.-27. rujana 2002, Hrvatsko geomorfološko društvo, Zagreb, 51-68.
9. Fürst-Bjeliš, B., Lozić, S., Perica, D., 2001: Man and the Environment in the Central Velebit Area – Baške Oštarije and Surroundings, *Acta Geographica Croatica* 35, 111-132.
10. Knezović, M., 2010: Planine, brda i brežuljci u ranosrednjovjekovnim hrvatskim ispravama, *Ekonomska i ekohistorija* 6 (1), 27-35.
11. Petrić, H., 2010: Hills of Kalnik in Early Modern Age: Contributions to Environmental History, *Ekonomska i ekohistorija* 6 (1), 36-54.
12. Roksandić, D., 2000: Dinara kao ekohistorijski problem – ranonovovjekovni kartografski aspekti (Dinara as an Eco-historical Problem – Early Modern Cartographic Aspects), *Radovi* 32-33, 333-343.

Poljoprivreda, gospodarstvo i gospodarenje okolišem:

1. Bertoša, M., 2009: Pietra bianca detta d'Istria: povijesni esej o iskorištavanju, trgovanju i krijumčarenju istarskoga kamena od XVI. do XVIII. stoljeća, *Histria Antiqua* 18 (2), 383-388.
2. Bertoša, M., 2008: Non è d'uopo che gli agricoltori sieno filosofi, ma pure in certo senso dovrebbero esserlo, *Atti del Centro di Ricerche Storiche* 38, 179-214.
3. Bertoša, M., 2004: "Pastori dell'herbadego" nelle "differentie" veneto-arciducali, *Atti del Centro di Ricerche Storiche* 34, 127-156.
4. Bertoša, M., 2003: Le vicende di "Zea Mays" in Istria. Alcuni dati archivistici tra il secolo XVII e l'inizio del secolo 19, *Atti del Centro di Ricerche Storiche* 33, 227-244.
5. Bertoša, M., 2003: Žitarice s agrarne margine: kukuruz: "formenton" / "grano turco" ili "turkinja" u Istri od 17. do početka 19. stoljeća, u: *Zbornik Mire Kolar Dimitrijević* (ur. Agičić, D.), FF press i Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 145-155.
6. Bertoša, M., 2001: Tra piaceri e guadagni: "Erba santa" dall'uso all'abuso (Contributo alla storia del tabacco nell'Istria del Settecento), *Atti del Centro di Ricerche Storiche* 31, 9-35.
7. Bertoša, S., 1998: Gospodarska povijest u notarskim knjigama Puljštine, *Povijesni prilozi* 17, 177-221.
8. Čuka, A., 2008: Geografski uvjeti razvoja poljoprivrede otoka Rava od 18. st., u: *Otok Rava* (ur. Faričić, J.), Sveučilište u Zadru, Razred za prirodne znanosti HAZU, Matica hrvatska Zadar, Hrvatsko geografsko društvo Zadar, Zadar, 495-512.
9. Faričić, J., Čuka, A. i Colić, V., 2010: Poljoprivreda i razvoj ruralnoga krajovalika Ista i Škarde, u: *Otoci Ist i Škarda* (ur. Faričić, J.), Sveučilište u Zadru, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Matica hrvatska – Ogranak Zadar i Hrvatsko geografsko društvo Zadar, Zadar, 573-598.
10. Faričić, J., Šiljković, Ž. i Glamuzina, M., 2005: Agrarian Changes in Lower-Neretvian Area from the Eighteenth to the Twentieth Century, *Agricultural History* 79 (2), 193-220.
11. Feletar, D., 1990: Kožarstvo i obučarstvo varaždinskoga kraja do 1945. godine, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU* 3, Varaždin, 111-152.
12. Feletar, D., 1991: Geografske osnove proučavanja odnosa industrije i okoliša, *Radovi Geografskog odjela* 26, 47-59.
13. Feletar, D., 1990: Stanje i zaštita čovjekova okoliša u koprivničkoj Podravini, *Podravski zbornik* 16, 133-148.

14. Krznar, T., 2009: Utjecaj lova na razvoj čovjeka. Pokušaj ekohistorijskog prikaza, *Ekonomika i ekohistorija* 5 (1), 59-77.
15. Magaš, D., 1997: Some Examples of Workmanship Along the Croatian Coastal Zone, u: *Nature and Workmanship – Artificial Wetlands in the Mediterranean Coast* (ur. Cabrera, C. M.), Insula, Unesco, Paris, 99-104.
16. Magaš, D., 1995: *Povijesno-zemljopisne osnove razvoja Nina i problemi njegove suvremene valorizacije*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Zadar.
17. Stiperski, Z., Fürst-Bjeliš, B., 2003: Poblemi i modeli upravljanja okolišem u mega-gradovima zemalja u razvoju, *Društvena istraživanja* 12 (6), 1051-1067.
18. Šiljković, Ž., 2009: Geografske predispozicije razvoja organske poljoprivrede u Hercegovini i zapadnoj Bosni, u: *Drugi kongres geografa Bosne i Hercegovine, Neum, 8-11. X. 2008.*, zbornik radova, Sarajevo, 522- 532.
19. Šiljković, Ž., 2002: Organska poljoprivreda Srednje Europe, *Geoadria* 7 (2), 75-93.
20. Šiljković, Ž., 2001: Južna Europa u realizaciji koncepta organske poljoprivrede, *Geoadria* 6, 93-112.
21. Šiljković, Ž., 2000: Uloga geografske znanosti u uvođenju ekološke poljoprivrede u geografski prostor Hrvatske, *Socijalna ekologija* 9 (4), 275-287.
22. Šiljković, Ž., 1995: Uklanjanje industrijskog otpada na javnim gradskim deponijama Središnje Hrvatske, u: *Prvi hrvatski geografski kongres, Zagreb, 12-13. X 1995.*, zbornik radova, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 408-423.
23. Šiljković, Ž., 1995: Utjecaj naftnih i plinskih polja Središnje Hrvatske na stanje okoliša, *Acta Geographica Croatica* 30 (1), 61-70.
24. Šiljković, Ž., 1995: Industrijski otpad u Središnjoj Hrvatskoj, *Socijalna ekologija* 4 (2-3), 205-218.
25. Šiljković, Ž., 1994: Problemi komunalnog otpada u periurbanom pojasu Zagrebu, *Acta Geographica Croatica* 29 (1), 171-181.
26. Šiljković, Ž., 1993: Geografske osnove odlaganja komunalnog otpada na primjeru razvijenih zemalja, *Acta Geographica Croatica* 28 (1), 161-172.
27. Šiljković, Ž., 1992: Problemi odlaganja komunalnog otpada u gradu Zagrebu, *Acta Geographica Croatica* 27 (1), 125-140.
28. Šiljković, Ž., 1991: Utjecaj i značenje voda u industriji Zagreba, *Radovi Geografskog odjela PMF-a* 26 (1), 121-140.
29. Šiljković, Ž. i Glamuzina, M., 1999: Mogućnosti uvođenja ekološke poljoprivrede u delti Neretve, *Socijalna ekologija* 8 (3), 183-192.

30. Šiljković, Ž., Sinković, K. i Velaga-Gudelj, Ž., 2003: Organska poljoprivreda u Hrvatskoj, u: *III hrvatski geografski kongres, Zadar, 24-27. IX 2007., zbornik radova*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 196-209.

Rijeke, jezera, močvare i melioracija tla:

1. Glamuzina, M., Šiljković, Ž. i Mamut, M., 2000: Modern Transformation in the Area of Coastal zone of the Neretva Delta under The Influence of Melioration and Hydrotechnical Intervention, *Periodicum Biologorum* 102, Suppl. 1, 137-146.
2. Gligora, M., Plenković-Moraj, A., Kralj, K., Grigorszky, I. i Peroš-Pucar, D., 2007: The relationship between phytoplankton species dominance and environmental variables in a shallow lake (Lake Vrana, Croatia) *Hydrobiologia* 584, 337-346.
3. Knezović, M., 2007: Voda u hrvatskim ranosrednjovjekovnim ispravama, *Ekonomska i ekohistorija* 3 (1), 35-50.
4. Kralj K., Plenković-Moraj, A., Gligora M., Primc-Habdija, B. i Šipoš, L., 2006: Structure of periphytic community on artificial substrata: influence of depth, slide orientation and colonization time in karstic Lake Visovačko jezero, Croatia, *Hydrobiologia* 560, 249-258.
5. Mlinarić, D., 2009: Privatni projekti isušivanja i melioracije tla u Dalmaciji i Istri od ranog novog vijeka do 20. stoljeća, *Ekonomska i ekohistorija* 5 (1), 136-157.
6. Petrić, H., 2005: Utjecaj rijeke na pogranična naselja. Primjer rijeke Drave u 18. i 19. stoljeću, *Ekonomska i ekohistorija* 1 (1), 37-62.
7. Petrić, H. i Obadić, I., 2007: Drava River Flooding in Varaždin and Koprivnica Parts of Podravina (Drava River Region – Between Croatia and Hungary) in the Period 17th-19th Century, *Podravina* 6 (1), 136-147.
8. Plenković-Moraj, A., Gligora, M., Kralj, K., Mustafić, P., 2007: Diatoms in monitoring of Drava River, Croatia, *Arch. Hydrobiol.*, Suppl. 161, 511-525.
9. Szabó, K. É., Ács, É., Kiss, K. T., Eiler, A., Makk, J., Plenković-Moraj, A., Tóth, B., Bertilsson, S., 2007: Periphyton-based water quality analysis of a large river (River Danube, Hungary): retrieving ecological information by use of molecular fingerprinting and microscopy. *Arch. Hydrobiol.*, Suppl. 161, 365-382.
10. Šiljković, Ž., 1999: Utjecaj dioksina i srodnih spojeva na vodene organizme, u: *2. hrvatska konferencija o vodama, zbornik radova* (ur. Gereš, D.), Dubrovnik, 197-206.

11. Šiljković, Ž., 1999: Značenje voda u geografiji, u: *2. hrvatska konferencija o vodama, zbornik radova* (ur. Gereš, D.), Dubrovnik, 123-128.
12. Šiljković, Ž., Glamuzina, M. i Glamuzina, N., 2000: Problems of Water Supply in the Coastal-Insular area of the Zadar Region, *Periodicum Biologorum* 102, Suppl. 1, 379-384.
13. Ternej, I., Plenković-Moraj, A., Mihaljević, Z. i Kerovec, M., 2010: Spatial and temporal variation of plankton in Mediterannan karstic lake, *Ecologia Bratislava* 29 (1), 65-86.
14. Violante, C., Plenković-Moraj, A., Grgasović, T. i Golubić, S., 2008: Traverines or calcareous tufa deposits: an insight in diagenesis, *Geologica Croatica* 61 (3), 363-378.
15. Živaković-Kerže, Z., 2007: Odvodnja u osječkom kraju (19. stoljeće i početak 20. stoljeća), *Ekonomska i ekohistorija* 3 (1), 182-189.
16. Živaković-Kerže, Z., 2005: Danube A Century-Old Traditional Waterway in 19th and Early 20th Century”, u: *Corridor VC as Euro-regional Connection on the Traffic Route Baltic Sea-Central Europe-Adriatic Sea, Zbornik radova* (ur. Mašek, A.), Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 181-186.
17. Živaković-Kerže, Z., 2005: Knoblochova uloga u rješavanju suvišnih voda dravsko-dunavskog područja”, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice*, 19-23.
18. Živaković-Kerže, Z., 2004: Od močvara do oranica (Osvrt na povijest preobrazbe okoliša osječčkoga kraja hidromelioracijom područja Vuke i isušivanjem močvare Palače), *Osječki zbornik* 27, 83-90.
19. Živaković-Kerže, Z., 2004: Od vodenica na Dravi do osječčkih (paro)mlinova, *Anali HAZU Zavoda za znanstveni i umjetnički rad* 25, 87-102.
20. Živaković-Kerže, Z., 2002: Drava kao os života, razvoja i odnosa kroz povijest, *Anali HAZU Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku* 1 (18), 41-70.
21. Živaković-Kerže, Z., 2002: Razlozi za prokapanje kanala Dunav-Sava – prepreke u ostvarenju zamisli, *Scrinia Slavonica* 2, 403-414.
22. Živaković-Kerže, Z., 2001: Regulacija rijeke Save od Šamca do Rajevog Sepla u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća, *Osječki zbornik* 24-25, 109-113.
23. Živaković-Kerže, Z., 2001: Savski nasip u Županjskom kotaru, *Scrinia Slavonica* 1, 344-355.
24. Živaković-Kerže, Z., 1997: Regulacija i plovidba rijekom Dravom u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća, *Osječki zbornik* 22-23, 203-209.

25. Živaković-Kerže, Z., Horvatić, J., Gucunski, D., Bogut, I. i Balta, I., 2000: Donau – Verbindungspunkt von Interessen, u: Zbornik radova, *Limnological Reports* (ur. Horvatić, J.), Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek, 535-540.

Stanovništvo i naselja:

1. Bertoša, S., 2007: Kontrada i njezina sela: povijesni i zemljopisni podaci, *Croatica Christiana Periodica* 60, 75-84.
2. Bertoša, S., 2005: *Rašpor i Rašporski kapetanat: povijesni pregled*, Katedra Čakavskog sabora Istre – Pazin, Pazin.
3. Feletar, D., 1995: Značenje suvremenih promjena u prostornom rasporedu stanovništva Požeško-slavonske županije, *Zlatna dolina – zbornik radova Požeštine* 1, 107-118.
4. Feletar, D., 1994: Zemljopisno-demografske značajke Koprivničko-križevačke županije, *Podravski zbornik* 19, 7-18.
5. Feletar, D., 1993: Geografske značajke Križevačke regije, u: *Križevci – grad i okolica* (ur. Domljan, Ž.), Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 353-376.
6. Feletar, D., 1990: Geografski položaj i geomorfološko-pedološka osnova naseljenosti Podravine do kraja srednjega vijeka, u: *Arheološka istraživanja u Podravini i Kalničko-bilogorskoj regiji* (ur. Majnarić-Pandžić, N.), Hrvatsko arheološko društvo, Zagreb, 11-18.
7. Feletar, D. i Feletar, P., 2009: Promjene u prostornoj slici naseljenosti Varaždinske županije 1857.-2001. i centralitet Varaždina, u: *800 godina slobodnog i kraljevskog grada Varaždina* (ur. Šicel, M. i Kaštela, S.), HAZU, Zagreb-Varaždin, 345-376.
8. Feletar, D. i Feletar, P., 2008: Prirodna osnova kao čimbenik naseljenosti Gornje hrvatske Podravine, *Podravina* 13, 167-212.
9. Feletar, D. i Petrić, H., 2000: Prirodnogeografske i demografske značajke Torčeca, u: *Povijest Torčeca* (ur. Petrić, H. i Feletar, D.), Meridijani i Društvo za povjesnicu i starine Torčec, Torčec, 19-31.
10. Holjevac, Ž., 2005: Naselja gradišćanskih Hrvata u zapadnoj Mađarskoj na katastarskim planovima iz 1857. godine, *Ekonomika i ekohistorija* 1 (1), 63-84.
11. Magaš, D., 2009: Geografski čimbenici nastanka i razvoja neolitskog naselja, u: *Crno Vrilo II.* (ur. Marjanović, B.), Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju, Zadar, 7-22.
12. Magaš, D., 2009: Prostorni razvoj Zadra 1945.-1991., u: *Zbornik radova sa Znanstvenog skupa Zadar i okolica od Drugoga svjetskog rata do Domovinskog rata*,

- Zadar*, 21. studenog 2007. (ur. Oršolić, T.), HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Zadru, Sveučilište u Zadru, Zagreb – Zadar, 274-347.
13. Magaš, D., 1995: Prilog poznavanju zemljopisne osnove i pučanstva Nadi-na, *Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 37, 793-805.
  14. Magaš, D. i Čuka, A., 2005: L'impatto della deruralizzazione sullo sviluppo territoriale dell'arcipelago di Zara, u: *Atti del Convegno internazionale Sviluppo glo-cale e società nei Paesi del sistema adriatico* (ur. Cardinale, B.), Teramo 9-11. lipnja 2004, *Memorie della Societa' Geografica Italiana* 77, 337-349.
  15. Petrić, H., 2010: Fire and Urban Environment in Early Modern Cities and Towns of Croatian and Slavonian Kingdom (Varaždin, Križevci, Koprivnica, Zagreb)/O požarima i urbanom okolišu slobodnih kraljevskih gradova Hrvatsko-slavonskog kraljevstva u ranome novom vijeku (Varaždin, Križevci, Koprivnica, Zagreb), *Ekonomska i ekohistorija* 5 (1), 158-191.
  16. Petrić, H., 2010: Molve i okolica. Prilozi poznavanju povijesti okoliša do sredine 19. stoljeća, u: *Molve – ljudi, selo i okoliš u dugom trajanju* (ur. Petrić, H. i Kolar, M.), Društvo za povjesnicu i starine Molve, Družba Braće Hrvatskog Zmaja i Meridijani, Molve, 240-252.
  17. Petrić, H., 2006: O križevačkoj ekohistoriji 17. stoljeća, *Cris* 8 (1), 35-53.
  18. Petrić, H., 2006: O tipovima seoskih naselja (i njihovu okolišu) u varaždinskoj i koprivničkoj regiji u 18. i 19. stoljeću, *Ekonomska i ekohistorija* 2 (1), 89-103.
  19. Petrić, H., 2005: *Koprivnica u 17. stoljeću – okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu*, Meridijani, Samobor.
  20. Roksandić, D., 2003: Ljudi i prostori Like i Krbave 1712. godine = 'Conscriptio terrenorum et homini beeder Graffschafften Lica und Corbavia' (1712.), u: *Popis Like i Krbave 1712. godine : obitelj, zemljišni posjed i etničnost u jugozapadnoj Hrvatskoj* (ur. Roksandić, D. i Višnjić, Č.), Prosvjeta, Zagreb, 393-419.
  21. Slavuj, L., Cvitanović, M., Prelogović, V., 2009: Emergence of problem areas in the urban structure of post-socialist Zagreb, *Spatium International Review* 21, 76-83.

Šume:

1. Gruenfelder, A., 2003: Velebitske šume od 16. do 18. stoljeća, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 365-375.

2. Knezović, M., 2008: Šuma i šumsko drveće u hrvatskim ranosrednjovjekovnim ispravama – činitelj koji nedostaje, *Ekonomska i ekohistorija* 4 (1), 52-63.
3. Petrić, H., 2008: “Neodrživi razvoj” ili kako je krčenje šuma u ranome novom vijeku omogućilo širenje Đurđevačkih pijesaka, *Ekonomska i ekohistorija* 4 (1), 5-26.
4. Šiljković, Ž., 1998: Degradacija šuma Srednje i Istočne Europe, kao posljedica klimatskih promjena uvjetovanih antropogenim utjecajem, u: *Prilagodba poljoprivrede i šumarstva klimi i njenim promjenama* (ur. Maceljski, M.), HAZU, Zagreb, 269-278.
5. Štefanec, N., 2003: Trgovina drvetom na Triplex Confiniumu ili Kako izvući novac iz senjskih šuma (1600-1630)?, u: *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog od 3. do 7. svibnja u Zadru* (ur. Roksandić, D., Mimica, I., Štefanec, N. i Glunčić-Bužančić, V.), Književni krug, Split, i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 337-363.
6. Valožić, L. i Cvitanović, M., 2011: Mapping the Forest Change: Using Landsat Imagery in Forest Transition Analysis within the Medvednica Protected Area, *Hrvatski geografski glasnik*, u tisku.

Teorija, filozofija i bioetika:

1. Bertoša, M., 2002: *Izazovi povijesnog zanata: Lokalna povijest i sveopći modeli*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb.
2. Fürst-Bjeliš, B., 2010: Zašto globalna povijest okoliša? (pogovor), u: Simmons, I. G.: *Globalna povijest okoliša* (ur. Fürst-Bjeliš, B.), Disput, Zagreb, 299-306.
3. Krznar, T., 2009: *Bioetički mozaik. Pokušaj prikaza okolišne problematike u bioetičkom kontekstu*, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac.
4. Krznar, T., 2009: Globalizacija kao destruktor identiteta. Primjer okolišnog osiromašenja, *Filozofska istraživanja* 29 (1), 131-143.
5. Krznar, T., 2009: Lov – sport ili destrukcija? Tragom misli Joséa Ortege y Gasseta, *Filozofska istraživanja* 29 (3), 461-475.
6. Krznar, T., 2007: Rene Descartes i suvremeno shvaćanje prirode, *Socijalna ekologija* 16 (1), 59-78.
7. Petrić, H., 2008: Što je povijest okoliša?, u: *Historični seminar* 6 (ur. Keber, K. i Šter, K.), Založba ZRC, Ljubljana, 157-176.
8. Roksandić, D., 2002: Ekohistorija: nova historiografska disciplina ili nova historijska znanost?, u: *R. Delort i F. Walter: Povijest europskog okoliša*, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja i Barbat, Zagreb.

Tla i reljef:

1. Lozić, S., Fürst-Bjeliš, B., Perica, D., 2006: Quantitative-geomorphological and Environmental-historical Impact on the Ecological Soil Depth; North-western Croatia, *Hrvatski geografski glasnik* 68 (1), 7-25.
2. Lučić, I., 2007: Shafts of life and shafts of death in Dinaric karst, Popovo polje case (Bosnia & Hercegovina), Brezna življenja in brezna smrti na Dinarskem krasu, primer Popovega polja (Bosna in Hercegovina), *Acta Carsologica* 36 (2), 321-330.
3. Lučić, I., Perica, D., 2009: Bosanskohercegovački krš: bogatstvo, ugroženost i potreba za zaštitom, u: *Zbornik radova Zaštićena područja u funkciji održivog razvoja* (ur. Herceg, N.), Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Sarajevo-Mostar, 67-78.
4. Magaš, D. i Blaće, A., 2010: Geomorfološka obilježja Danilskog polja kod Šibenika kao osnova historijsko-geografskog razvoja, *Geoadria* 15 (1), 5-29.

Bibliografija izdanja prevedenih na hrvatski jezik

1. Blanc, A., 2003: *Zapadna Hrvatska. Studija iz humane geografije*, Prosvjeta, Zagreb.
2. Delort, R. i Walter, F., 2002: *Povijest europskog okoliša*, Barbat i MZOPU, Zagreb.
3. Diamond, J., 2007: *Sva naša oružja*, Algoritam, Zagreb.
4. Diamond, J., 2008: *Slom*, Algoritam, Zagreb.
5. Pyne, S. J., 2010: *Vatra – sažeta povijest*, Prosvjeta, Zagreb.
6. Simmons, I. G., 2010: *Globalna povijest okoliša*, Disput, Zagreb.